

ri, dört minaresi, sağ köşesinde vezir-
lere mahsus kafesli bir namazgâhı, sol
köşede ise bir ziyaretgâhı bulunuyordu.
Evliya Çelebi'ye göre minberin sağında
Bayram Paşa tarafından tamir ettirildi-
ğini bildiren 1032 (1623) tarihli kırk elli
beyitlik bir tarih manzumesi görülüyordu.
Amr Camii'nin planı ilk defa İngiliz
seyyahı R. Pococke tarafından 1737'de
çıkarılmıştır. Fakat tekrar harap bir du-
ruma giren cami, kuzey duvarındaki bir
kitâbeden öğrenildiğine göre, Osmanlı-
lar zamanında 1212'de (1797-98) Mem-
lûklü emîrlerinden Murad Bey tarafın-
dan büyük masraf edilerek geniş ölçü-
de tamir ettirilmiştir. Bu sırada duvar-
lar takviye edilmiş, ahşap kısımlar sö-
külerek yenilenmiş, minareler yeniden
yapılmış ve 1212 Ramazanının son cu-
masında (15 Mart 1798) kılınan namazla
tekrar ibadete açılmıştır. 1818-1826 yıl-
ları arasında Amr Camii'ni inceleyen ve
planını çıkaran P. Coste, camiyi o sıra-
larda yine ihmal edilmiş bir durumda
bulmuş ve birçok kısımların çökmekte
olduğunu yazmıştır. 1843'te Mehmed
Ali Paşa'nın emriyle cami tekrar tamir
edilerek bazı sahnlar ve cepheleer yeni-
lenmiştir.

Amr Camii, kalınlığı 1-2 m. arasında
değişen 9 m. yükseklikte duvarlarla çev-
rili, XV. yüzyıl başlarında aldığı şekliyle
düzensiz bir kareyi andıran bir binadır
(110×120 m.). Ortasında bir şadırvanın
yer aldığı iç avlusu bulunmaktadır. Muh-
telif devirlerde inşa edilmiş kible duvarı-
na dikey inen sahnlar halinde olan esas
mekân (harem), üzerlerinde merkezi içe-
ride sivri kâgir kemerler (bk. KEMER) atıl-
mış olan sütunlarla ayrılmıştır. Bu sü-
tunlar ve başlıklarının hiçbirisi cami için

işlenmiş olmayıp çevredeki eski yapılar-
dan devşirilerek ikinci defa kullanıldı-
ğında aralarında bir üslup ve ölçü bir-
liği yoktur. Sütunların çoğu hakkında çe-
şitli efsaneler anlatılmaktadır. Avlunun
kuzey ve güney tarafındaki sütunlar yok
olmuş, sadece kaideleri kalmıştır. İçeri-
de bulunan sütun sayısı 150 kadardır.
Kemerlerin aralarında ahşap gergi ki-
rişleri vardır. Düz dam ise ahşap kiriş-
ler üzerine oturmaktadır. Duvarlardaki
bazı ahşap arkitravlar üzerinde oyma
süslemeler görülmüştür. İslâm sanatın-
da ilk mihrabın da Amr Camii'nde ya-
pıldığı genellikle kabul edilen bir gö-
rüşdür. Amr Camii'nde öteden beri ders
verildiği bilinmektedir. Yalnız Ezher'den
farklı tarafı, burada derslerin fahrî ola-
rak yapılmasıydı. Camide ders yapılan
yerlere *zâviye* deniliyordu. Suâd Mâhir
Muhammed'in haber verdiği göre
haftanın iki günü kadınlar burada halkın
her türlü davalarına da bakarlardı. Yine
ona göre halifeler, sultanlar, valiler ve
emîrler ramazan ayının son cumasını
yalnız Amr Camii'nde kılarlardı. Nite-
kim bu usulün 1952'ye kadar devam
ettiği bilinmektedir.

1808'de Nil'in bir taşkınını önlemesi
için Allah'a yalvarmak üzere müslüman-
larla birlikte hristiyan ve yahudiler de
Amr Camii'nde dua etmişlerdir. Günü-
müzde caminin kible duvarının sol kö-
şesinde bulunan üstü kubbe ile örtülü,
etrafı ahşap *maksûre** ile çevrili türbe-
nin Amr'ın oğlu Abdullah'a ait olduğu
rivayet edilmektedir. Amr Camii XX. yüz-
yılın başlarında çok harap bir durumda
idi ve yalnız yılda bir defa kalabalık ce-
maatle namaz kılınıyordu. 1977'de Mısır
Evkaf İdaresi tarafından büyük ölçüde
tamir edildiği gibi 1988 yılında da bazı
tamir ve restorasyon çalışmaları yapılan
cami halen ibadete açık durumdadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, X, 191-194; E.
T. Richmond, *Moslem Architecture 623 to 1516*,
London 1926, s. 11-14; L. Hautecoeur — G. Wiet,
Les mosquées du Caire, Paris 1932, I, 199-207;
K. A. C. Creswell, *Early Muslim Architecture*,
Oxford 1932, s. 28, 99, 100; *A Short Account of
Early Muslim Architecture*, London 1958, s.
11, 13-14, 140, 234-248; Suâd Mâhir Muham-
med, *Mesâcidü Mısır ve evliyâ'ühe's-şâlihûn*,
Kahire 1971, I, 61-76; R. B. Parker — R. Sabih —
C. Williams, *Islamic Monuments in Cairo*, Ka-
hire 1985, s. 50-52; Doris Behrens — Abouseif,
The Minarets of Cairo, Kahire 1985, s. 47-49;
E. K. Corbett, "The History of the Mosque of
Amr", *JRAS* (1891), s. 759-800.

SEMÂVİ EYİCE

AMR b. AVF (Beni Amr b. Avf)

(بنوعمر بن عوف)

Medine'deki iki büyük kabileden
biri olan Evs'in bir kolu.

Evs kabilesine bağlı beş kolun en bü-
yüklerinden biri olan Amr b. Avf oğulla-
rı, Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'in neslin-
den gelmiştir. Kahtâniler'den Ezd soyu-
na mensup olup bir hayli kalabalık ve
güçlü idiler. Çoğunluğu Medine'nin gü-
neyinde Kubâ ve Safine mevkilerine yer-
leşmişlerdi. Hicret sırasında ashaptan
bir kısmı Kubâ'da Amr b. Avf oğullarına
misafir olmuşlardı. Hz. Peygamber de
Hz. Ebû Bekir ile Kubâ'ya gidince on
günden fazla onların arasında kalmış ve
bu sırada Amr b. Avf oğulları yurdunda
meşhur Kubâ Mescidi'ni inşa etmişti.

Amr b. Avf oğulları birçok kollara ay-
rılarak soylarını uzun yıllar devam ettir-
mişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 45; İbn Hişâm,
es-Sîre, II, 477, 492-494; Belâzûrî, *Ensâb*, I,
259, 263; Müberred, *Nesebü 'Adnân ve Kahtân*
(nşr. Abdülazîz el-Meymenî), Kahire 1936,
s. 21-22; İbn Hazm, *Cemhere*, Kahire 1962, s.
332-334; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Kahire
1959, s. 372; Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ili'l-
'Arab*, Beyrut 1402/1982, II, 834.

AHMET ÖNKAL

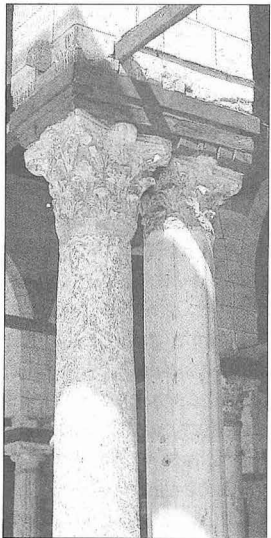
AMR b. CEMÜH

(عمرو بن الجوح)

Amr b. el-Cemûh b. Zeyd
el-Ensârî es-Selemî
(ö. 3/625)

Selemeoğulları'nın reisi, sahâbî.

Medine'nin iki büyük kabilesinden Haz-
rec'in Seleme (Selime) boyunun reisi idi.
Câhiliye döneminde putlara aşırı bir bağ-
lılığı vardı. Bu sebeple ensar arasında
oldukça geç müslüman olanlardandır.
Bazı kaynaklarda İkinci Akabe Biati'na
katıldığı belirtilirse de bu husus doğru
değildir. Ancak Akabe biatlarından son-
ra bizzat kendi oğlu ve bazı akrabaları-
nın, onun çok sevdiği Menâf adlı putu
birkaç defa bir çukura atarak putların
hiçbir güce sahip olmadığını ispatlama-
larından sonra müslüman oldu. Hicretin
ilk yılı dolmadıkça Medine'de yapılan en-
sar ile muhacirlerin kardeş ilân edilme-
si (muâhât*) merasiminde Hz. Peygam-
ber'in yakın akrabası Ubeyde b. Hâris

Amr b. Âs
Camii'nin
sütun
başlıklarından
bir örnek

ile kardeş oldu. Bedir Gazvesi'ne katıldığı söyleniyorsa da çok istemesine rağmen, fazla topallaması sebebiyle rahatça savaşamayacağını söyleyen oğulları Hz. Peygamber'in de müdahalesiyle Bedir Savaşı'na katılmasına engel olmuşlardı. Ancak Uhud Gazvesi sırasında oğulları yine engel olmaya kalkınca, "Siz beni Bedir Seferi'nde cenneti kazanmaktan alıkoymuştunuz" diyerek onları Hz. Peygamber'e şikâyet etti. Sakat olduğu için savaşa katılması gerekmediği halde onu çok istekli gören Hz. Peygamber Uhud'a iştirak etmesine izin verdi. Amr b. Cemûh cesaretle çarpıştı. Savaşın sonlarına doğru müslüman saflarında dağılma başladığı zaman bile o sebat edip düşmanla mücadeleye devam etti ve sonunda hep arkasında savaşarak onu korumaya çalışan oğluyla birlikte şehid oldu. Yeteri kadar kefen bulamadığı için çok sevdiği arkadaşı ve kayınbiraderi Abdullah b. Amr b. Harâm ile aynı kefene sarıldı ve aynı kabre kondu. Hz. Peygamber bir hadisinde onun cennette sapasağlam ayaklarla yürüdüğünü haber vermiştir (bk. *Müsned*, V, 299).

Amr b. Cemûh uzun boylu, cömert, cesur ve şair ruhlu bir zat idi.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 299; Vâkıdî, *el-Megâzî*, s. 264-265, 267; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 452-453; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 270, 333; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 503-506; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 206-208; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 252-255; Zerkeşî, *el-Burhân*, IV, 43; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 529-530.

AHMET ÖNKAL

AMR b. DİNÂR

(عمرو بن دينار)

Ebû Muhammed Amr b. Dînâr
el-Mekkî el-Cumahî
(ö. 126/744 [?])

Tâbiîn devri Mekke fukahâsından,
müctehid, muhaddis.

Aslen İranlı olup 45 (665) veya 46 (666) yılında doğdu. Arap kabilelerinden Cumah'ın himayesine girmiş olmasından dolayı *velâ** yoluyla *mevâlî** dendir. Biri dışında bütün dişleri dökülmüş olduğu için el-Esrem lakabıyla anılır. *Abâdile** başta olmak üzere Ali b. Ebû Tâlib, Câbir b. Abdullah, Ebû Hüreyre, Berâ b. Âzib gibi önde gelen sahâbîlerden; Saîd b. Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, Tâvûs, Mücâhid, İkrime, Vehb b. Münebbih, Atâ b. Ebû Rebâh, Atâ b. Yesâr ve Sâlim b. Abdullah gibi tâbiîn neslinin büyüklerinden hadis dinledi. Fıkıh ve hadiste temayüz etti.

den hadis dinledi. Fıkıh ve hadiste temayüz etti.

Atâ b. Ebû Rebâh'tan sonra Mekke'de fetva mercii olan ve Ali b. Medîni'nin, hadis sahasında eser veren ilk altı kişiden (İbn Şihâb, Amr b. Dînâr, Katâde b. Diâme, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Ebû İshak, Süleyman b. Mihrân el-A'meş) biri olarak zikrettiği Amr b. Dînâr'ın *sika** oluşu ve rivayetlerinin sıhhati konusunda hadis otoriteleri ittifak etmişlerdir. Süfyân b. Uyeyne ondan duyduğu bir hadisi başkasından duyacağı yirmi hadise tercih ettiğini söyledi. Amr b. Dînâr eksik bırakılmaması şartıyla hadislerin mâna olarak naklini câiz görmüştür. Diğer taraftan, daha sonra değiştirebileceği endişesiyle kendi görüşlerinin yazılmasını istemezdi. Ca'fer es-Sâdık, İmam Mâlik, Şu'be, Katâde, İbn Cüreyç, İbn Ebû Necîh, Eyyûb es-Sahtiyânî, Süfyâneyn (Süfyân es-Sevrî ve Süfyân b. Uyeyne), Hammâdeyn (Hammâd b. Seleme ve Hammâd b. Zeyd) gibi büyük âlimler kendisinden rivayette bulunmuşlardır.

Kaynaklarda, gerek fıkıh gerekse hadis konusunda akranlarının birçoğundan üstün olduğu belirtilen Amr b. Dînâr'a Şîlik isnadında bulunulmuşsa da bu isnadın gerçekte bir ilgisi yoktur. 126 (veya 125) yılında seksen yaşlarında iken vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 479-480; Ali b. Medîni, *Kitâbü'l-İlel* (nşr. Abdülmü'tî Emin Kal'âcî), Halep 1400/1980, s. 19-20, 40; Râmihürmüzi, *el-Muhaddisü'l-fâsil* (nşr. M. Accâc el-Hatîb), Beyrut 1971, s. 614-615; *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 231; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ*, I/2, s. 27; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 300-307; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm*, Kahire 1368, V, 114-115; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 113-114; Fâsî, *el-İkdü's-semîn* (nşr. Fuâd Seyyid), Kahire 1378-88/1958-69, VI, 374-376; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, VIII, 28-30; M. Ebû Zehv, *el-Hadîş ve'l-muhaddisân*, Kahire 1378/1958, s. 176, 184.

MUSTAFA UZUNPOSTALCI

AMR b. EHEM

(عمرو بن الأهتم)

Ebû Rib'î (Ebû Nuaym)
Amr b. el-Ehem b. Sümeyy
et-Temîmî el-Minkarî
(ö. 57/677)

Şair sahâbî.

Hitabeti ve şairliğiyle meşhur soylu bir aileden gelen Amr'ın hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Onunla ilgili olarak bilinenler, çeşitli olaylar ve

şiiirlerinden çıkarılabilen bilgilerden ibarettir. Babasının adının Sinan olduğu da söylenmektedir. Hicretin 9. yılında (630) henüz çocuk yaşta iken kabilesinden yetmiş-seksen kişilik bir heyetle Medine'ye geldi. Müslümanlar tarafından esir alınan Temîmliler'i kurtarmak ve İslâmiyet hakkında bilgi edinmek maksadıyla gelen heyet, devrin âdetine uyarak yanlarında hatip ve şairlerini de getirmişlerdi. Bunların İslâm şairleriyle karşılaşmasını istiyorlardı. Her ne kadar Hz. Peygamber böyle bir karşılaşmayı uygun görmemişse de Temîmliler'in ısrarı üzerine onların Zibrikân gibi meşhur şair ve hatipleriyle müslümanlardan Hasân b. Sâbit gibi şair sahâbîler atıştılar. Hz. Peygamber'e karşı kaba davranışları sebebiyle Peygamber'e nasıl hitap edileceğini öğreten âyetlerin (bk. el-Hucrât 49/2-5) nüzûlüne sebep olan Temîmliler İslâm şairlerinin üstünlüğünü kabul ederek müslüman oldular. Hz. Peygamber bol hediyeler vererek onları uğurladı.

Kabilesi içinde itibarı yüksek bir sahâbî olan Amr b. Ehem son derece yaksıklı olduğu için kendisine "mukahhal" (sürmeli) de denirdi. Hz. Ömer'in huzurunda aynı kabileden Ahnef'le aralarında çekilen kura sonucu kabilesinin reisliği ona verilmiş, aynı gün rakibi ile aralarında geçen şiirli ve hitabeli atışmada da üstün gelmiştir (bk. İbn Abdürabbih, II, 64; İbn Nübâte, I, 150-154). Amr b. Ehem Fars (İran) topraklarının fethini gerçekleştiren ve aralarında Temîmli askerlerin de bulunduğu ordu saflarında yer almış, zafer haberini de manzum ifadeleriyle Hz. Ömer'e o duyurmuştur (bk. Belâzûrî, s. 379).

Amr, Câhiz'in de söylediği gibi hem şiir hem de hitabette başarılı olmuş sayılı kişilerdendir. Bir gün Hz. Peygamber'in huzurunda kendi kabilesinden şair Zibrikân'la birbirlerini tavsif etmeleri sırasında kullandığı sözler Resûlullah'ın, "Beyânın sihri, şiirin de hikmetli olanı vardır" demesine vesile olmuştur.

Amr b. Ehem şiirlerinde değişik konuları işlemiştir. Kendi soy ve aile şerefini anlatan, kabilesinin menkıbe ve zaferlerini dile getiren ve yer yer hamâsî özelliği olan şiirleri yanında, misafirperverliği esasını ikramdan önce güler yüz ve tatlı dilin teşkil ettiğini belirten, zulmü yerip zalimi kınayan ve bazı nasihatlarını dile getiren beyitleri de vardır. Bu arada tabiat, gökyüzü, hayvan tasvirleri ve hiciv onun şiirinin değişik görüntü-